

CEVDET KADRI KIRIMLI
Çin Mucizesinin Sonu mu?

CEVDET KADRI KIRIMLI İzmir'de doğdu. Yurtiçinde ve yurtdışında farklı şirketlerde yöneticilik yaptı. Uzun yıllar Çin'de ve Hong Kong'da yaşadı. *Birikim*'de ve *T24*'te Çin üzerine yazıyor.

İletişim Yayınları 3245 • Bugünün Kitapları 273

ISBN-13: 978-975-05-3422-5

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Begüm Hazar Keleş

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Yağmur Yıldırım Bayrakçı

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEVDET KADRİ KIRIMLI

Çin Mucizesinin Sonu mu?

Uyuyan Aslan, Kâğıttan Kaplan

*Kocaman gülümseyişleriyle
“oğlumm” deyişlerini özlediğim
iki insana. Minnetle.*

与你从这里到永恒, 芷欣

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ NİYETİNE	11
GİRİŞ	
MAO'NUN KÖPEĞİ, DENG'İN KEDİSİ, Xİ'NİN RÜYASI...	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
BİZ ONLARA ÇİNLİ DİYORUZ AMA ASLINDA ONLAR...	21
Çin zihniyetini şekillendiren üç kavram.....	24
İKİNCİ BÖLÜM	
ÇİN'İ ANLAMA KILAVUZU	27
Bertrand Russell kriteri.....	29
Afyon savaşları: Aşağılanma Yüzyılı başlıyor.....	34
Japon yapıştırıcısı: Çin milliyetçiliğinin doğuşu.....	38
Büyük Atılım (1958-1962): Açlıkla imtihan.....	42
Kültür Devrimi (1966-1976): Terör ve kaos.....	46
Tek çocuk politikası (1980-2015).....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSANLIK TARİHİNİN EN BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜ	59
“Pamuk yumağındaki iğne”: Deng Xiaoping.....	59
Büyük göç, büyük dönüşüm, benzersiz büyüme.....	67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“HÜKÜMET, ORDU, TOPLUM VE EĞİTİM... DOĞU, BATI, KUZAY, GÜNEY... PARTİ HER ŞEYE ÖNCÜLÜK EDER.”	73
“Sağım, solum, önüm, arkam Parti...”.....	73
Parti'nin evrilen ideolojisi.....	79
ÇKP'nin bir diğer krizi ve Xi Jinping'e açılan kapı.....	83

BEŞİNCİ BÖLÜM

“OĞULLAR OĞULLUKLARINDAN SESSİZCE ÇEKİLEBİLİR” Mİ?: BİR MAO 2.0 PORTRESİ OLARAK Xİ JİNPİNG	87
Xi Jinping neden babasının oğlu değil?.....	87
Adım adım iktidar konsolidasyonu.....	96
Xi döneminde toplum mühendisliği.....	109

ALTINCI BÖLÜM

ÇİN RÜYASI VE YENİ DÜNYA DÜZENİ	133
Çin Rüyası ve gelişimi.....	133
Dış politika ve bölgesel meseleler.....	140

YEDİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR EKONOMİK BÜYÜME MODELİ VAR MI?	149
Nüfus sorunu: Evlilikler ve doğumlar azalıyor.....	149
Emlak sektöründe kriz.....	157
Turpun büyüğü heybede: Borç sorunu.....	160
Salgının kısa ve uzun vadeli ekonomik etkileri.....	162
Z kuşağı sırtüstü yatmanın “erdemini” keşfediyor.....	164
Gelir dağılımı adaletsizliği “ortak refah” ile çözülebilir mi?.....	169

ÇİN FALI: MUCİZENİN SONU MU?	179
<i>Gündelik Yaşam ve Kültür Üzerine Ekler</i>	183
Çin’de Mevlânâ Kriterleriyle Yapılan Üniversite Giriş Sınavından Manzaralar: <i>Bilimle “Batıl” Yine Köşe Kapmaca Oynuyor</i>	185
Çin Klasik Romanları Türkçeye Neden Hiç Çevrilmedi? <i>Bir Erotik Edebiyat Başyapıtı: Jin Ping Mei</i>	199
KAYNAKÇA	208

ÖNSÖZ NİYETİNE

Batı medeniyetinin erdemlerini dinleyerek yetişmiş pek çok “memleket evladı” gibi Doğu ile tanışmam biraz zaman aldı. O coğrafyaya yolum düşmeye başladığında Amerika ve Avrupa’da onlarca şehirde bulunmuş, kimilerinde uzun süre yaşamış bir “Batılıydım”. Aslında bunu “iflah olmaz bir Batı-
cı” diye de okuyabilirsiniz.

Turistik amaçlı seyahatler ve kısa iş gezilerinde gördüğüm Doğu egzotik olmaktan öte bir şey söylemedi. Talihin garip bir tecellisi olarak yolum Çin’e bu kez çalışmak için düştüğünde doğrusu bunu bir nevi şark hizmeti gibi gördüm ilkin.

İçinde yaşamaya başladıktan bir süre sonra fark ettim ki kendini ilk okumada ele vermeyen ama okudukça farklı anlam katmanlarının farkına ve lezzetine vardığınız bir metin gibiydi bu kültür. Derinliği cezbediciydi.

Bu kadim kültürü tanıma yolculuğum kendi halinde devam ederken Tanıl Bora’nın önerisi ve teşvikiyle Çin’i anlatma serüvenim başladı. Yazdıkça da biz batıdakilerin aslında Çin’i bir anlamda “tercüme” ihtiyaç duyduğunu fark ettim.

Çin hemen her gün medyada farklı haberler, olaylar ve konularla gündeme geliyor, üzerine bir şeyler söyleniyor. Bunlar filin karanlıkta tutulan bir parçası gibi çoğu zaman bütün hakkında çok da fikir verici olmuyor. Özel olarak ilgilenmeyenlerin bile okuduktan sonra Çin hakkında bütüncül bir fikre sahip olacağı bir kitap olsun istedim.

Benim tanıdığım bugünkü Çin'i farklı yönleri ve yakın geçmişi ile anlamaya yönelik bir "el kitabı" yani.

Son olarak bu kitabın ortaya çıkmasında önemli katkıları olan dostum Tanıl'a ve kardeşim Aliye'ye teşekkür ederim.

CEVDET K. KIRIMLI

MAO'NUN KÖPEĞİ, DENG'İN KEDİSİ, Xİ'NİN RÜYASI...

Mao Zedong (毛泽东), Deng Xiaoping (邓小平) ve Xi Jinping (习近平).

Mahkeme salonunda yaklaşık 600 izleyici ile 300 kadar gazeteci vardı. Kısa saçlı, kalın gözlüklü 66 yaşındaki kadın koltuğunda geriye yaslandı, başını hafifçe eğip gözlüğünü çıkardı ve onu sağ elinde yargıçlara dönük olarak tutup yüzünde kederli bir eda ile konuşmaya başladı. “Yaptığınız şey, dul bir kadından kocasının borcunu ödemesini istemektir. Hepiniz duyun, Başkan Mao'nun borcunu ödemekten mutluluk ve onur duyarım.”

Salondaki sessizlikten memnun kalmış gibi sustu. Karşısında 35 yargıç vardı. Dikkatle inceliyormuşçasına baktı. Dudaklarına müstehzi bir gülümseme yerleştirdi ve söylev verircesine devam etti: “Her zaman Başkan Mao’nun yanındaydım. Güçlüklerle karşılaştığımda hep yanında oldum. Pe ki sizler nerelerdeydiniz o zamanlar?” Seyircilerden gülüşme sesleri yükseldi.

Kadın yeniden sustu ve bu kez meydan okuyan bir haykırışla devam etti: “Mao’nun köpeğiydim. Isır dediğinde ısırıldım.”

Mao Zedong’un (毛泽东) karısı Jiang Qing (江青) 1980 yılında yargılanırken Kültür Devrimi (文化大革命, 1966-1976) dönemindeki zalimliklerinin hesabı sorulmaya başlandığında, “Mao’ya çıkartamadığınız hesap pusulasını benim önüme koyuyorsunuz,” demeye getirmişti.

Çin on yıl süren kaos ortamından çıkalı henüz dört yıl olmuştu. 1,7 milyondan fazla kişi ölmüş, halk daha da yoksullaşmıştı.

1976’da Mao’nun ölümünün ardından sessiz sedasız süren iktidar mücadelesinden sonra Deng Xiaoping, liderliği ele almıştı. İki yıl sonra da 1978’te “Reform ve Açılım” (改革开放) politikasını başlatmıştı. “Taşları hissederek nehri geçmek” (摸着石头过河)¹ düsturuyla ekonomik bir dönüşüm başlıyordu.

Deng Xiaoping yeni bir döneme geçildiğinin, geçmiş dönemin artık geri gelmeyecek şekilde kapandığının mesajını vermek istiyordu.

Mao’nun karısı Kültür Devrimi’nin bir anlamda köşe taşlarından biriydi. Birçok önemli belge, onun kişisel görüş ve eğilimlerinden kaynaklı ortaya çıkmıştı. Gerçekleşen pek çok zalimliğin merkezinde yer almış, ayrıca önderi olduğu

1 Taşları hissederek nehri geçmek (摸着石头过河) bizdeki yogurdu üfleterek yemenin muadili sayılabilecek, “temkinli şekilde ilerlemek” anlamında kullanılan anonim bir söz. 1984’ten itibaren Deng Xiaoping tarafından sıkça kullanıldığından popüler hale gelmiştir.

Dörtlü Çete (四人帮) ile Mao'nun ölümünden sonra iktidarı ele geçirmeye kalkışmıştı.

Onunla birlikte Dörtlü Çete'nin diğer üyelerinin yargılanması ve bunun televizyonda canlı yayımlanması eski dönemin kapandığının en net mesajı olacaktı.

Üstelik hiç sevilmeyen Jiang Qing'in geçmişteki bütün kötülüklerin anası diye sunulması, asıl sorumlu olan Mao'nun pek kirlenmemesini de sağlayacaktı.

Parti'nin, tarihi değerlendiren resmî kararında da bu yaklaşımı görmek mümkündür:²

Yoldaş Mao Zedong, büyük bir Marksist ve büyük bir proleter devrimci, stratejist ve teorisyendi. Kültür Devrimi sırasında büyük hatalar yaptığı doğrudur, ancak faaliyetlerini bir bütün olarak değerlendirirsek, Çin devrimine katkıları hatalarından çok daha fazladır. Onun erdemleri birincil ve hataları ikincildir.³

Mao'nun sevapları kuvvetle vurgulandıktan sonra asıl "suçlular" teşhir edilir:

Yoldaş Mao Zedong tarafından önemli pozisyonlara getirilen Lin Biao, Jiang Qing ve diğerlerine gelince, mesele tamamen farklı bir niteliktedir. İktidarı ele geçirmek için iki karşı devrimci klik kurdular ve yoldaş Mao Zedong'un hatalarından yararlanarak, arkasından birçok dolaplar çevirerek ülkeyi ve halkı felaketin eşiğine sürüklediler.

Mao'nun karısı Kültür Devrimi'nin önemli bir parçasıydı. Güç ve nüfuz sahibiydi. Ama şurası kesin ki Mao'nun ordu-

2 Resolution on certain questions in the history of our party since the founding of the People's Republic of China, (Adopted by the 6th Plenary Session of the 11th Central Committee of the Communist Party of China), 27 Temmuz 1981, <https://www.marxists.org/subject/china/documents/cpc/history/01.htm>

3 1989'da Tiananmen Meydanı'nda daha fazla demokrasi talebiyle toplanan kalabalığın kanlı bir şekilde dağıtılmasından sonra Kültür Devrimi ve Mao eleştirileri bir kenara bırakıldı.